

Vlado Valenčič

GOSTINSKA IN PREHRANJEVALNA OBRT

G o s t i l n e i n v i n o t o č i

Gostilne in vinotoči so bile obrti, ki jih po policijskih redih iz l. 1542 in 1552 niso smeli opravljati nemeščani in osebe, ki so sicer živele v mestih, niso pa nosile meščanskih bremen.¹ Vendar je pričelo v 16. stoletju zlasti plemstvo vedno bolj posegati v to področje meščanskih obrti. Ker so bile po sredi občutne gospodarske koristi, - plemstvo si je hotelo zagotoviti vnovčenje vina pridelanega v lastnih vinogradih ali pa prejetega na račun podložniških dajatev, meščanstvo pa si ni pustilo vzeti enega izmed najdonosnejših pridobitnih virov, - so bili spori, ki so zaradi tega nastajali, zelo zagrizeni. Do konca pa niso prišli nikoli, nobena stran ni imela toliko politične moči, da bi mogla enostransko v celoti uveljaviti svoje stališče.

Policijski red iz l. 1542 je vseboval glede gostiln nekaj splošnih določb. Dovoljeval je gostilničarjem nakupovanje vina, piva, hrane, sena, slame in drugih potrebščin za njihove gostilniške obrate, niso pa smeli s temi stvarmi prekupčevati.² Izboljšani policijski red iz l. 1552 pa je imel posebno poglavje, ki je bilo namenjeno uravnavanju previsokih cen prehrane v gostinvah.³

Kranjska mesta so že v svojem mnenju k policijskemu redu iz leta 1542 zagovarjala, naj bi bile določene cene za hrano v gostilnah. Po tem predlogu naj bi kosilo s petimi jedmi stalo 5 krajcarjev, večerja s štirimi jedmi pa 4 krajcarje; cena ribjega obeda z eno ribjo jedjo naj bi bila 6 kr., z dvema pa 7 kr.⁴ Policijski red iz l. 1552 ugotavlja, da se pojavljajo pritožbe zoper visoke gostilniške cene. Ker pa so razlike med posameznimi deželami, okrožji, mesti in trgi, se cene ne dajo enotno urediti. Deželnim maršalom in glavarjem nižjeavstrijskih dežel in goriške grofije je bilo naročeno, naj se deželni stanovi na vsakoletnem zadnjem zasedanju posvetujejo in upoštevajoč letino določijo cene za hrano, pijačo, hlevnino in krmo v posameznih deželah in krajih. Te cene,

ki bi veljale celo naslednje leto, je bilo treba predložiti nižjeavstrijski vladi, da jih je mogla po potrebi znižati in potem objaviti ter da je določila kazen za prekrške. Ker so gostilničarji goste izkoriščali tudi na ta način, da so delali račun le sumarično, je policijski red določal, da gostilniški računi ne smejo biti sestavljeni kar počez, ampak mora biti v njih posebej navedena hrana, pijača, krma, hlevnina in drugo "da bo gost vedel, zakaj izda svoj denar". Če je gost nameraval ostati dalj časa v gostilni, je bilo gostilničarju dovoljeno, da se sporazume z gostom zaradi cene tudi počez.⁵

V 16. stoletju so ljubljanski gostilničarji točili svojim gostom le primorska in vipavska vina, ne pa dolenjsko. Kot poroča Valvasor, so v Ljubljani prvič začeli točiti dolenjca na drobno šele l. 1569.⁶ V zvezi z uvedeno vinsko naklado, je bilo leta 1582 popisano vino pri ljubljanskih gostilničarjih in vinotočih. Ta popis je pokazal, koliko in kakšno vino so imeli gostilničarji v svojih kletih. Naslednja tabela vsebuje rezultate popisa, ki nam daje pregled o stanju tedanjega ljubljanskega gostilništva.⁷

	število		teran		vipavec		dolenjec	
	gostiln	sodi	tovori	sodi	tovori	sodi	tovori	
Samostanska vrata	26	80	16	47	6	2	1/2	
Stari trg	15	22	23	12 1/2	3	-	-	
Novi trg	17	58	2 1/2	15	5 1/2	-	4 1/2	
Predmestje	3	-	-	-	1/2	-	-	
Skupaj	61	160	41 1/2	74 1/2	20	2	5	

Gostilne in vinotoči, ki so v seznamu iz l. 1582 navedeni pri Samostanskih vratih, so bili na vsem tedanjem Mestnem trgu, središču mestnega trgovskega življenja.

V tabeli so upoštevane le tiste zaloge vina, ki so bile v seznamu izražene v sodih in tovorih, ne pa v manjših količinah kot n.pr. v sodčkih in bokalih. Poleg navedenih treh vrst vina je bil popisano še en sodček črnikalca, 1/2 tovara malvazije, 3 tovari sladkega vina ter 2 soda nekega vina neugotovljenega porekla. Teran in vipavec sta, kot kažejo rezultati popisa, tedaj popolnoma obvladovala ljubljanski vinski trg, dolenjec, ki so ga pričeli točiti na drobno dobro desetletje prej, je imel tedaj še zelo omejen krog prijateljev.

Večina gostiln in vinotočev je bila, sodeč po njihovih vinskih zalogah, manjšega obsega, le osem gostilničarjev je imelo na zalogi več kot 10 sodov vina, pri nadaljnjih osmih so se zaloge gibale od 5 do 10 sodov, 22 je imelo na zalogi enega do pet sodov, 23 pa je bilo takih, ki so imeli vino v manjših količinah, kot pa je bil sod.

Iz seznama gostilničarjev se vidi, da so nekateri opravljali tudi kakšno rokodelstvo, med njimi dobimo krojača, zlatarja, ključavničarja itd. Gostilne so imeli tedanji ljubljanski župan Lenart Hren, mestni sodnih Wolf Gartner, rudarski sodnik Gregor Komar ter lekarnar Wolf Gebhardt. Medtem ko so bili prvotno taki primeri dvojnih obrti v eni roki ali pa primeri istočasnega opravljanja gostilniške obrti in kakšne javne službe še pogosti, je pozneje v meščanski miselnosti prevladalo načelo, da sme vsak meščan imeti le en vir pridobivanja, ki naj ga preživlja. Ko so meščani l. 1618 razpravljali o policijskem redu, so hoteli glede vinotočev in gostiln postaviti sledeča pravila: 1. župani in mestni sodniki naj ne točijo vina; 2. točenje vina naj bo dopuščeno samo tistim, ki nimajo nobene obrti in nobenega rokodelstva; 3. rokodelcem naj se vino-toči ne dovolijo, ker jih odvrčajo od njihovega rokodelstva; 4. če trgovec ali rokodellec opusti svojo trgovino ali svoje rokodelstvo in hoče opravljati gostilniško obrt, se mu naj to dovoli; 5. odpravijo naj se vsi zakotni vinotoči v mestu in v predmestjih, kjer se zbira navadna prostiška sodrga; 6. naj se dovoli v mestu 8, v predmestjih pa 2 odprti gostilni, ki naj dobijo izveske, da bodo tujci vedeli, kje naj se nastanijo in ne bodo tavalji po mestu. Postavljeno je bilo tudi načelo, da ne smejo lekarnarji opravljati nobene druge obrti ter da se opravljanje meščanskih obrti ustavi deželnim uradnikom in vsem, ki niso meščani.⁸

Mnenja glede teh pravil so bila zelo deljena, ker je bilo veliko meščanov v eni ali drugi točki prizadetih. Večina je zagovarjala, da je vsak trgovec in rokodellec ne le upravičen točiti vino, ampak tudi opravljati razne meščanske obrti. Pri končnem sklepanju pa je prevladalo stališče, da se zaradi popolne enakosti v bodoče ne sme nobenemu trgovcu ali rokodelcu dopustiti istočasno točenje vina. Vinotoči naj bodo dovoljeni le tistim meščanom, ki nimajo nobene obrti ali delavnice. Vendar naj tisti, ki hočejo točiti vino, tudi prenočujejo tuje goste in se zato preskrbijo z vsem potrebnim. Tistemu pa, ki bi gosta odklonil in ga ne bi hotel vzeti pod streho, naj se točenje vina čimprej ustavi. Lekarnarji, trgovci in rokodelci, ki raje obdržijo vinotoče in opustijo svojo obrt, morajo to javiti magistratu. Starim meščanom in rokodelcem, ki se z obrtjo ne morejo več preživljati, sme magistrat dovoliti, da imajo vinotoče. Plemičem, deželnim uradnikom in drugim prebivalcem, ki niso bili meščani, se je prepovedalo točiti vino ali opravljati meščanske obrti. Sklenjeno je bilo, da se odpravijo zakotne gostilne, kjer se je zbirala navadna sodrga.

Mestnim županom in sodnikom, ki niso imeli drugega obrta, je bilo dovoljeno imeti vinočoč; če pa so imeli obrt, potem naj pri njej ostanejo; kot drugim meščanom se jim ni dovolila več kot ena obrt. Da pa bodo domačini in tujci dobili hrano in prenočišče, naj bo med vinočočmi v mestu 8 do 12, v predmestjih pa dve odprti gostilni, ki bodo imele izveske in kjer se bodo gosti mogli nastaniti. Ker pa posebno plemiči ne plačajo radi in ostajajo dolžni, naj ima vsak gostilničar sam pravico, da si pridrži za plačilo svojega računa del potnikove prtljage.

Vino je v Ljubljano prihajalo po Ljubljanci in s tovarniki. Na Bregu se je v nasprotju s tržnimi predpisi razvila prava vinska trgovina, ki jo je magistrat l. 1571 prepovedal, kajti le na določenem trgu in pod nadzorstvom mestne gosposke so se smele sklepati kupčije.⁹ Zato je l. 1599 tudi naročil mestnemu sodniku, naj kaznuje tiste gostilničarje, ki letajo tovarnikom naproti, da bi druge kupce prehiteli.¹⁰ L. 1651 je mestni svet takim nediscipliniranim kupcem zopet grozil s kaznijo.¹¹ Tovarniki, ki so prišli z vinom na ljubljanski trg, so ga morali ob prodaji izmeriti vinskim merilkem proti plačilu določenih pristojbin. Ker so se merilci pritožili pri magistratu, da nekateri tovarniki prodajajo vino brez izmeritve, je mestni svet l. 1634 pooblastil sodnika, da take tovarnike zapre na Tranči.¹² V avgustu l. 1571 je mestni svet sprejel sklep, da tuji vinski trgovci ne smejo pred sv. Martinom priti v Ljubljano kupovat vino, kajti mestni trg je moral oskrbovati v prvi vrsti mestne potrošnike, šele ko je prišlo z novo letino več vina na trg, so ga smeli kupovati tudi tujci.¹³ Da ne bi delali konkurence gostilničarjem, je bilo vinskim trgovcem prepovedano prodajati vino v manjših količinah kot sodčkih.¹⁴

Količina v ljubljanskih gostilnah na drobno iztočenega vina se more v nekih mejah preceniti na podlagi zneska vinske naklade, ki ga je mesto plačevalo. Vinska naklada je leta 1597 znašala en petak od bokala sladkega vina kot malvazije, muškatelca, vipavca, črnikalca, rebule in podobnih vrst ter en krajcar od terana, dolenjca, štajerskega, hrvatskega, ogrskega vina in mošta. Vino, ki so ga gostilničarji prodali v sodih in tovorih, ni bilo obdavčeno z naklado. Prosto naklade je bilo tudi vino za domačo potrošnjo, v ta namen dovoljena količina se je gibala poobsegu gospodinjstva od 2 do 5 tovorov.¹⁵

Deželni stanovci so dali l. 1597 pobiranje vinske naklade v zakup za 3.050 renskih goldinarjev. Če se vzame, da so iztočili v gostilnah na drobno tretjino sladkega vina, za katerega so plačevali od bokala petak, dve tretjini pa vina, od katerega so plačevali krajcar naklade - to je bilo približno razmerje, ki ga je pokazal popis zalog l. 1582 - potem je znašala količina v enem letu na drobno iztočenega vina najmanj

164.700 bokalov. Verjetno pa je bila precej višja, kajti tudi zakupnik je moral imeti pri tem svoj zaslužek. L. 1627 je prevzel magistrat zakup vinske naklade za letno zakupnino 3.600 renskih goldinarjev. Zvišana zakupnina kaže, da se je iztočena količina vina dvignila na najmanj 194.400 bokalov.

Cene vina v gostilnah so določali vinski ceniki, ki pa niso vedno zadovoljevali gostilničarjev in potrošnikov. Ko je mestni pisar l. 1565 potoval v Gradec, da bi pri vladi posredoval za ureditev raznih mestnih zadev, mu je magistrat naročil tudi, naj doseže povišanje cen vina v gostilnah. Tedanje cene določene v vinskem ceniku niso ustrezale zaradi visokih stroškov pri nakupu vina, tovornine in drugih izdatkov in se z njimi ni dalo shajati. Mesto je želelo, da bi se smel bokal prodajati prosečana in črnikalca po 7, vipavca po 6, goriškega terana po 5, vipavskega terana po 4, novomeškega dolenjca pa po 3 krajcarje 2 denariča.¹⁶

L. 1597 je magistrat določil naslednje cene za bokal pri točenju vina na drobno: najboljši črnikalca, prosečan in vipavec en libernik, slabši 12 krajcarjev; boljši rdeči ali beli teran 9, slabši 8 krajcarjev, cena dolencu pa je bila določena na 6 krajcarjev. Gostilniška tarifa je cena za gosposko kosilo določala na 16 krajcarjev, kosilo za slugo, ki je dobil polovico vina na mizo, je stalo en libernik. Cena mere ovsa je bila določena na 4 krajcarje, hlevnina od konja za en dan pa na 8 krajcarjev.¹⁷

Kot se vidi iz sejnih zapisnikov mestnega sveta, je določanje vinskih cen bilo med njegovimi stalnimi nalogami. Leta 1599 je bila gostilničarjem, ki bi prekoračili določene cene, zagrožena za prvi prestopok kazen 2 dukatov v zlatu, za drugi prestopok 4, za tretji prestopok po 6 dukatov v zlatu. Kdor pa bi predpise o cenah četrtič prekršil, naj se mu točenje vina ustavi in se pri tem ne sme prizanašati ne revežu ne bogatemu. Istočasno je bilo tudi sklenjeno, da se prepove točenje vina nemeščanom. Ako prepovedi ne bi upoštevali, naj se jim kleti zaprejo, vino, ki je nastavljeno za točenje, pa naj se jim za kazen odvzame.¹⁸ Take odločne ukrepe je magistrat po potrebi tudi storil. L. 1717 je dal zapečatiti kleti petih nemeščanskih vinotočev, ki so potem prosili deželnega glavarja, da se jim kleti odpečatijo, češ da imajo v kletih razna živila, ki jih ne morajo pogrešati. Zavezali so se, da do končne odločitve ne bodo točili vina na drobno.¹⁹

Razprava o policijskem redu iz l. 1618 se je dotaknila tudi vinskih cen. Ugotovila je, da točijo gostilničarji vino predrago in imajo pri tem nekrščanski dobiček, že mošt prodajajo predrago. Pri raz-

pravi, ki je bila 8. oktobra 1618, je bilo sklenjeno, da se do sv. Martina sladka primorska vina ne smejo točiti na drobno dražje kot po 12 kr., vipavska po 9 do 10 kr., teran 7 do 8 kr., dolenjec pa po 5 do 6 kr.. Okrog sv. Martina, ko se bo vedelo za nakupe vina, se bo napravil reden obračun in določila cena.²⁰

L. 1622 je vicedom zahteval od magistrata ukrepov zoper visoke cene vina. Z začudenjem je deželna gosposka ugotovila, da se prodaja bokal dolenjca po 14 kr., teran po 18 kr., črnikalec in prosečan ter vipavec pa celo po 24 do 28. kr. Takih cen se še ne pomni. Letina je bila ugodna, vzrok visokih cen je vicedom videl v tem, da se je večina mestnih funkcionarjev ukvarjala tudi z vinsko trgovino, tako mestni sodnik, višji špitalski mojster, mestni pisar. Magistratu je vicedom naročil, naj v 14 dneh sestavi vinski cenik in ga predloži deželni gosposki v potrditev. Magistrat si vzrokov draginje ni tako enostavno razlagal kot vicedom. V svojem odgovoru pravi, da se ne draži le vino, ampak vsa živila. Glavni vzrok naraščanja cen so spremembe in padanje denarne vrednosti. Kdor kupuje vino na Dolenjskem ali Vipavskem, ga mora ne le preplačati, ampak dati zanj tak denar, kot ga zahtevajo. Čeber vipavca stane že 11 in 12 gld., da celo do 10 dukatov v kovancih, teran 5 do 6 dukatov, dolenjec 2 dukata in 3 gld. Tovornine in voznine so se podvojile in celo potrojile. Na trgu prodajajo dolenjca v sodih po 11 in 12 kr. Če draginja ne bo več naraščala, je magistrat predlagal, da se za vino določijo naslednje cene: prosečan in črnikalec 24 kr., vipavec 21 do 24 kr., teran 15 do 16 kr. in dolenjec 13 do 14 kr.²¹

Ker je bil pri vinu velik nered in je vsak gostilničar določal cene po svoji volji, je vicedom l. 1633 izdal po vladarjevem ukazu vinski cenik, ki je določil cene za bokal vipavskega terana na 10 kr., goriškega in solkanskega terana na 12., vipavca na 14 kr., prosečana in tržaške rebule 15 kr., črnikalca na 16 kr. in dolenjca na 8 kr.²² Leta 1653 so bile določene naslednje cene: dober pristen prosečan in črnikalec 15 kr., slabši 13 kr 1 den., dober vipavec 12 kr, slabši 10 kr 2 den., dober teran 9 kr, slabši 8 kr, dober dolenjec 6, slabši 5 kr.²³

Leta 1711 je mestni svet sklenil, da se izbere nekaj neprizadetih oseb za vinske komisarje, ki naj nadzirajo gostilne in pokušajo vino ter določajo cene. Kot nagrado za svoje delo bodo prejeli tretjino za prestopke vinskega cenika vplačanih kazni.²⁴

Leta 1719, ko je bila bogata letina, je magistrat izdal za meščanske gostilne cenik z naslednjimi cenami: bokal vipavca, terana in cividinca 18 soldov, prosečana, refoška, rebule in goriškega vina 24 soldov, črnikalca, muškotelca in marcevina 30 soldov, najboljšega starega dolenjca 12, dobrega novega dolenjca 10, slabšega pa 8 soldov.

Cena piva je bila določena na 5 soldov za bokal.²⁵

Že v 16. stoletju je mestni svet ponovno obravnaval primere, ko so imeli vinotoč nemeščani ter je vsakikrat sklenil, da se nemeščanom točenje vina ustavi. Medtem ko je šlo v začetku le za redke primere, so se v 17. stoletju vinotoči nemeščanov zelo razširili. Bilo je to tudi v zvezi z uveljavljanjem dolenskih vin na ljubljanskem vinskem trgu. Ko so bile l. 1582 popisane zaloge vina pri ljubljanskih gostilničarjih, je bila med temi zalogami neznatna količina dolenjca. Leta 1622 so bile popisane zaloge žita in vina pri vseh prebivalcih. Tedaj je bilo ugotovljeno, da so imeli Ljubljančani v svojih kletah 784 tovorov primorskih in vipavskih vin (Valvasor pravi "laških" vin) ter 416 tovorov dolenskega vina.²⁶ Sodeč po zalogah je potrošnja dolenjca v Ljubljani od prvega popisa že znatno narasla. Dolensko vino na drobno so točili zlasti plemiči in deželani ter njihovi uslužbenci, bilo je to vino iz plemiških vinogradov in vino, ki so ga prejeli od svojih podložnikov na račun podložniških dajatev.

To poseganje plemičev v meščansko gospodarsko področje je dalo seveda meščanom povod za pritožbe. Leta 1681 je magistrat prepovedal 35 vinotočem točenje vina, ker njihovi lastniki niso bili meščani. Zaradi tega ukrepa mesta so se prizadeti obrnili na deželne stanovne, pritoževali so se, da jim je mestni sodnik naročil, naj v dveh dneh opustijo vinotoče, ter da so jim odstranili njihove izveske. Poudarjali so škodo, ki bo nastala za vinsko naklado in se sklicevali na to, da je bil vinotoč vedno prost.²⁷ Leta 1683 je bil objavljen sklep kranjskih deželnih stanov, da ne sme od 1. septembra 1683 noben svetni ali duhovni gospod ter deželan z izjemo komende, ki ima v Ljubljani svoje zemljišče in svoje pomirje, točiti v mestu vina na drobno. Meščani naj ne bi po tem sklepu kupovali, tujega vina, dokler je še kaj domačega na zalogi. Po zmerni ceni naj, upoštevajoč dobre in slabe letine, odkupujejo vino deželanov in gospodov. Sicer pa naj se ne bi točenje vina omejilo le na meščane, ker bi to škodovalo dohodkom iz vinske naklade, ampak naj bi vsak iz prebivalstva prosto točil vino, kdor bi se pogodil z nakladničarjem.²⁸

Magistrata taka rešitev ni zadovoljila, zlasti ker so plemiški vinotoči s svojim delom nadaljevali. Mesto je s pritožbami pri cesarju Leopoldu I. doseglo, da je z resolucijo izdano v Gradcu 9. julija 1692 prepovedal nemeščanom, plemičem in neplemičem, opravljati meščanske obrti, med katerimi je navedeno tudi točenje vina na drobno.²⁹ Ta resolucija je bila za mesto najvažnejše orodje v nadaljnjem boju zoper plemiške vinotoče, ki je v svoji napetosti od leta do leta naraščal. Tudi cesarska prepoved, čeprav večkrat obnovljena, ni zalegla, plemiči in drugi nemeščani se vinotočem niso hoteli odreči. Kot se je mesto s svojimi pritožbami obračalo na vladarja, tako so mu tudi deželni stanovi

večkrat pošiljali svoje vloge, v katerih so se pritoževali zoper ukrepe mesta, s katerimi je omejevalo točenje vina plemiškim vinotočom. Z vlogo na cesarja od 12. marca 1707 so svetni in duhovni deželani izčrpno obrazložili svoje stališče v tem vprašanju. Zavračali so mnenje, da bi bili vinotoči meščanska obrt. Meščanska obrt je le prodaja iz druge roke, ko meščani kupujejo živila, blago itd. ter prodajajo potem naprej in iščejo pri tem svoje koristi in svoj zaslužek. V plemiških vinotočih dobijo meščani dobro vino za 10 ali 12 soldov, kar je za nje boljše, kot pa plačevati 14 ali celo 16 soldov za slabo vino. V dobro urejenih mestih se ne sme dopustiti, da bi zavladalo prekupčevanje in monopoli. Seveda je moralo plemstvo navesti še svoje lastne razloge, zakaj se bori za pravico točenja vina. Zemljiški gospodje in podložniki ne morejo vnovčiti dolenskega vina drugje kot v Ljubljani in njeni okolici. Hrvatska in Štajerska imata več in boljšega vina. To vino prihaja po Savi in izpodriva dolensko. Kras, Pivka in Istra imajo vipavska in istrska vina, ki po kakovosti dolensko prekašajo. Na Gorenjsko nad Kranjem, okrog Bleda, Radovljice in Bele peči prihajajo goriška in furlanska vina, del Gorenjske pa dobiva po Savi štajerska in hrvaška vina. Toda vsi razlogi niso prepričali vladarja, da bi popustil v svojem načelnem stališču, ostalo je pri prepovedi nemeščanskih vinotočev.³⁰

Mnogi se pa na te prepovedi niso ozirali, stalno je obratovalo večje število vinotočev, ki jim magistrat te pravice ni priznaval. Na predlog mesta je deželni glavar izdajal patente, s katerimi je pod grožnjo velikih denarnih kazni v patentih imenoma navedene vinotoče pozival, da prenehajo obratovati. V posameznih letih je bilo v patentih navedenih do 20 neupravičenih vinotočev. Pa tudi ti patenti niso imeli dosti uspeha, kajti v patentih, ki so se v istem letu večkrat ponavljali se ponavljajo isti vinotoči, kar dokazuje, da jih prizadeti niso jemali resno.³¹

Ko si plemstvo drugače ni moglo priboriti pravice do vinotočev, so l. 1725 deželni stanovi ponudili, da prispevajo skozi 25 let po 2.000 gld. v državno blagajno, da bi smeli skupaj z meščanstvom točiti vino. Cesar Karl VI. je z resolucijo od 10. oktobra 1725 ugotovil, da je točenje vina na podlagi uredb iz l. 1703, 1704 in 1711 meščanska obrt, da je to že razsojena zadeva in zato naj ostane pri resolucijah in mandatih, s katerimi je bila pravica vinotočev priznana meščanstvu.³²

O p o m b e

- 1 MALj, Reg.I fasc.23, fol.2 sl.in 42. sl.; I.Vrhovec, Ljubljanski meščanje v minulih stoletjih, Ljubljana, 1886, str. 250.
- 2 AS, Stanovski arhiv fasc. 394.
- 3 AS, Rokopis št.49 (iz dolskega arhiva) Verbesserte Polizeiordnug 1552.
- 4 AS, Stanovski arhiv fasc. 394.
- 5 Gl. op. 3.
- 6 J.W. Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Crain, 1689, Buch XI, str. 716.
- 7 AS, Stanovski arhiv fasc. 550.
- 8 MALj, Reg.I fasc. 12, fol.67 sl.
- 9 MALj, Cod. I/11-1571, fol. 132.
- 10 MALj, Cod. I/16-1599, fol. 145'.
- 11 MALj, Cod. I/27-1651, fol. 219.
- 12 MALj, Cod. I/25-1634, fol. 16' sl.
- 13 MALj, Cod. I/11-1571, fol. 161'.
- 14 MALj, Cod. I/15-1594, fol. 90.
- 15 AS, Stanovski arhiv fasc. 550.
- 16 MALj, Varia Mag. I. Mag. acta fasc. 6, fol. 97' sl.
- 17 AS, Vic. arhiv fasc. I-131.
- 18 MALj, Cod. I/16-1599, fol. 163 sl.
- 19 MALj, Reg. I fasc. 23, fol. 568.
- 20 MALj, Reg. I fasc. 12, fol. 67 sl.
- 21 MALj, Varia Mag. I Mag. acta fasc. 2, fol. 86 sl.
- 22 MALj, Reg. I fasc. 23, fol. 269 sl.
- 23 MALj, Cod. I/28-1653, fol. 189'.
- 24 MALj, Cod. I/57-1711, fol. 30' sl. in 56 sl.
- 25 MALj, Reg. I fasc. 23, fol. 573.

- 26 Valvasor, XI. Buch, str. 719.
 27 AS, Stanovski arhiv fasc. 550.
 28 MALj, Reg. I fasc. 23, fol. 320.
 29. AS, Stanovski arhiv fasc. 550.
 30. MALj, Reg. I fasc. 23, fol. 470 sl.
 31 MALj, Reg. I fasc. 23, npr. fol. 465 sl., 536 sl., 546, 549.
 32 AS, Stanovski arhiv fasc. 550.

P e k i

Peki so preskrbovali prebivalstvo z najvažnejšim predmetom prehrane, zato so bili pod stalnim nadzorstvom mestne in deželne gosposke. Glede kakovosti, količine in cene njihovih izdelkov so bili izdani številni predpisi, ki so imeli namen, da zaščitijo potrošnike pred izkoriščanjem prodajalcev in jim zagotovijo preskrbo s kruhom.

Najbrž je bila potreba po stalnem nadzorstvu nad prodajo kruha eden izmed razlogov, da so vsi peki prodajali kruh na istem kraju. V prvi polovici 16. stoletja so prodajali kruh pod Trančo. Ker pa je tam prišlo v prodaji kruha do nereda in tudi prostor ni bil ravno primeren zaradi gneče, ki so jo povzročali številni prodajalci in kupci ter je ovirala promet, je mestni svet l. 1552 sklenil, naj se sezida kruharna na mestnem svetu med Auerspergovo hišo in kopališčem na Starem trgu. Ko je vicedom sklep o zidavi kruharne odobril, je dalo mesto zgraditi kruharno na določenem mestu, danes Stari trg št. 4.¹ Za kruharno je bil postavljen poseben čuvar, peki in pekarice so dobili v kruharni v najem stojnice ter jim ni bilo dovoljeno prodajati kruh nikjer drugje kakor v kruharni. Poleg pekov-obrtnikov so smele peči in prodajati kruh tudi kruharice, to so bile ženske, ki jim je magistrat dovolil peko in prodajo kruha glede na njihove gnotne razmere. Smele so pa peči le črn kruh, medtem ko je bila peka belega kruha in drugih pekovskih izdelkov pridržana pekom-obrtnikom.² Za uporabo kruharne so morali peki plačevati določene pristojbine. Leta 1570 je bilo sklenjeno, da sme čuvar kruharne od kruharic zaradi draginje zahtevati le 2 kr. od enega goldinarja vrednosti kruha, za peke pa je bila določena najemnina³ najprej na 6 kr. od stara žita, pozneje je bila ista kot za kruharice.

Vkljub temu, da bi po zgraditvi kruharne morali vsi peki prodajati kruh le v kruharni, so bili vendar primeri, da so posamezni peki prodajali kruh tudi na svojem domu. Mesto je to prodajo dopuščalo, peki pa so morali dajati čuvaju kruharne neko pristojbino tudi od doma prodanega kruha. Ker pa je čuvar kruharne dobil na ta način premalo, je magistrat leta 1568 sklenil, da morajo peki nositi ves kruh na prodaj v kruharno. Na prošnjo pekov je svoj sklep spremeni in dovolil prodajo doma pod pogojem, da plačujejo pristojbino za kruharno. Leta 1570, ko je magistrat zoper peke strožje nastopil, je zopet prepovedal prodajo kruha izven kruharne, toda tudi takrat ni pri svojem sklepu vztrajal, ampak je popustil prošnjam pekov, da so smeli kruh prodajati doma.⁴

Ko je leta 1599 čuvar kruharne prosil, da se mu prizna zaradi neke utrpele škode polovica pristojbin od kruharne, mu je mestni svet to odklonil. Posledica odklonitve je najbrž bila, da ni hotel več opravljati službe, kajti kmalu nato je magistrat naročil pekom, naj sami poberejo in tedensko obračunajo pristojbino za kruharno. Peki so se tega otepali, zato je mestni svet, ki ni hotel zaradi pekov nositi stroškov za posebnega uslužbenca, sklenil, da morajo sami prispevati za njegovo vzdrževanje in plačevati poleg dotodanjih 6 kr., ki pripadejo mestu, pri vsakem staru žita še 2 kr. za čuvarja kruharne.⁵

S čuvarjem kruharne so peki prihajali večkrat navzkriž. Leta 1608 se je tedanji čuvar pritožil čez peke, ki so na skrivaj merili žito in zahtevali, naj se določi drug čuvar, ker sicer ne bodo več prinašali kruha v kruharno. V odgovoru na to pritožbo so peki izjavili, da sta nerazpoloženja pekov kriva čuvar in njegova žena, ki zmerjata tožence in jih obdelujeta z žaljivimi besedami. Magistrat je bil nevoljen, da ga čuvar kruharne in peki nadlegujejo s takimi malenkostmi in je sklenil, da se morata stranki med seboj pobotati ter je spor uradno zaključil. Le peka, ki je bil obdolžen tihotapljenja z žitom, je kaznoval na zapor v starotrškem stolpu.⁶

Kot se vidi iz ohranjenih obračunov za kruharno plačanih pristojbin, je leta 1596 prodajalo kruh v kruharni 9 ali 10 pekov ter 6 do 13 kruharic. Posamezni peki in kruharice nekatere tedne niso plačali pristojbin, iz česar se more sklepati, da takrat niso prodajali kruha.⁷ Leta 1644 je 23 do 25 pekov plačevalo pristojbine za kruharno, leta 1648 pa celo 27 pekov, ni pa omenjena v obračunih nobena kruharica, kar kaže, da se je število pekov pomnožilo in da kruharice tedaj niso več prodajale kruha v kruharni. Verjetno so jih peki izrinili, da bi se tako znebili neljube konkurence. Niso pa vsi peki vsak teden prodajali kruha, včasih jih 4, 5 ali pa celo več ni plačalo pristojbin za uporabo kruharne.⁸ Za toliko število pekov je v kruharni primanjkovalo prostora, magistrat

ni mogel vsakemu prosilcu odkazati mize v kruharni, če ni bilo nobene proste, je dodelil eno mizo dvema pekoma, ki sta jo potem od tedna do tedna izmenoma uporabljala.

Tedenski obračuni se glede količine žita, od katere je bila zaračunana pristojbina, zelo spreminjajo, leta 1596 je najmanjša tedenska količina znašala 34, najvišja 160 starov, leta 1648 se je količina starov žita gibala od 52 1/2 do 223 starov. Sodeč po velikih razlikah, ki so bile od tedna do tedna pri količinah žita, so pristojbine odmerjali od žita, ki so ga peki vsakokrat dajali v mletje, in ne od količin, ki so jih v tistem tednu porabili za peko kruha, kajti peka in prodaja kruha sta se gotovo gibali bolj enakomerno.

Tudi primerjava med količinami žita, ki so bile obračunane posameznim pekom, pokaže velike razlike. Leta 1596 je prišlo na vsakega peka in kruharico povprečno 298 starov žita, razen enega peka so bili vsi nad tem povprečjem, na kruharice je seveda odpadlo dosti manj. Med peki sta bila dva, ki sta plačala pristojbino od več kot 600 starov žita, pri dveh pa se je količina žita gibala med 500 in 600 starov. Leta 1648 je povprečna količina žita na peka znašala 270 starov, toda en sam je plačal pristojbino za kruharno od 882 starov žita, pri nadaljnih dveh je količina presežala 600 starov. Iz te primerjave se vidi, da so bili pekovski obrači po svojem obsegu zelo različni, poleg številnih pekov, ki so porabili za peko povprečne in celo podpovprečne količine žita, so bili veliki peki, ki so sami imeli znaten delež na celokupni količini za peko kruha porabljenega žita.⁹

Mestni sodnik in štirje krušni nadzorniki so imeli nalogo, da obiskujejo peke in tehtajo kruh ter ugotavljajo, ali pečejo kruh v predpisani kakovosti in teži. Leta 1593 je mestni svet sklenil, da morajo krušni nadzorniki z mestnim sodnikom tedensko obiskati peke in pretehtati kruh. Ker pa mestni sodnik ni mogel biti vedno in povsod navzoč pri tehtanju kruha, mu je mestni svet postavil še namestnika, da je obiskoval peke skupaj z nadzorniki. Tedaj so bile na novo določene kazni za kršitelje predpisov o peki in prodaji kruha. Če se pri ogledu izkaže, da s kruhom ni kaj v redu in da kruh nima predpisane teže, naj se pek kaznuje prvič s 3, drugič s 6, tretjič pa z 9 dukati. Katerega bodo četrtič zalotili pri prestopku, bo kaznovan s potapljalco, to se pravi, da so ga navezanega na posebno pripravo potopili in namočili v Ljubljani. Pri petem prestopku je pek izgubil pravico do peke kruha. Od nabranih kazni je polovica pripadla meščanskemu špitalu, polovica pa mestnemu sodniku in krušnim nadzornikom.¹⁰ Krušni cenik iz leta 1627 je vseboval predpise, ki so se morali po njih ravnati pri prodaji kruha doma in v kruharni. Pooblaščala je tudi krušne nadzornike, da kaznujejo peke, ki bi te predpise kršili. Pri prvem prestopku so odvzeli peku kruh, pri drugem so ga navezali na potapljalco iz-

ven vode, pri tretjem so ga s potapljalko spustili v vodo; če pa bi koga našli, da je že četrtič prekršil postavljeni red, se mu za vedno odvzame pravica peči kruh. Krušni nadzorniki naj bi vsak teden vsaj dvakrat tehtali kruh, pri tem pa jim je krušni red naročal, naj pazijo, da bo za repar črnega kruha v teži enak žemljam za 6 krajcarjev.¹¹

Magistrat je večkrat uporabljal kazenska določila zoper peke, ki se niso držali predpisov, ter jih je včasih izvajal z vso strogostjo. Leta 1606 je kaznoval več pekov zaradi slabega kruha z zaporom v stolpu, ko so to kazen prestali, pa jim je naložil še denarno globo. Peki so zoper ponovno kazen ugovarjali, češ da dvakratna kazen ni dopustna.¹² Leta 1653 je bilo 6 pekov zaprtih v vicedomskem stolpu, ker so pekli prelahek kruh, zadeva je bila izročena mestnemu sodniku zaradi posvetovanja o odmeri kazni.¹³ Zaradi istega prestopka je bil tak grešnik ob drugi priliki postavljen za kazen na klop pri kruharni, kjer je ostal tri ure v svarilo svojim pekovskim tovarišem in v zasmeh občinstvu. Leta 1662 se je pekovski ceh pritožil zoper krušne nadzornike, ki da preveč strogo postopajo in hočejo kaznovati nekatere peke zaradi malenkosti z denarno kaznijo nad 100 goldinarjev. Toda magistrat je ostal strog, četudi je pritožbi delno ugodil. Izjavil je, da bi zaradi pekovske sebičnosti imel^{prel} razlog, da od krušnih nadzornikov izrečeno kazen poviša, ne pa znižuje, vendar je peke še enkrat napotil na sodnike in nadzornike, ki jim je naročil, naj jih milostno obravnavajo. Končno je magistrat opozoril peke, da bodo drugič kaznovani le s potapljalko ostalim v svarilen zgled, da se bodo izogibali svojih neodgovornih in ljudstvu škodljivih razvad.¹⁴ Tudi krušni nadzorniki niso vedno dovolj vestno opravljali svojih dolžnosti, zatisnili so včasih eno ali pa obe očesi nad pekovskimi prekrški in prestopki. Tega mnenja je moral biti vicedom, ki je l. 1713, ko je prejel pritožbe, da prodajajo peki premalo pečen in prelahek kruh ter da se teža kruha vkljub padanju cen žita ne zviša, zagrozil s kaznijo 100 zlatnikov za krušne nadzornike, če pekov ne bodo nadzorovali, peki pa, če se zalotijo pri prekršku, ne bodo ušli potapljalki.¹⁵

Cena kruha je bila določena s posebnim cenikom, ki je upošteval spremembe v ceni žita. Bistvo cenika je bilo, da je cena enote kruha ostala stalna, s spreminjanjem žitnih cen se je spreminjala teža te enote. Najstarejši ohranjeni krušni cenik, potrjen 31. avgusta 1618 od vlade v Gradcu, upošteva cene za star pšenice od 10 do 152 reparjev ter določa, da mora kruh za 1 krajcar pri ceni 10 reparjev za star pšenice tehtati 86 $\frac{3}{4}$ lota, pri ceni 152 reparjev za star pšenice pa mora za krajcar kruha tehtati 5 $\frac{1}{4}$ lota. Cenik ima za vsako povišanje 2 reparjev pri ceni stara pšenice v mejah med 10 in 152 reparjev posebej določeno težo, ki jo mora imeti kruh po ceni 1 krajcarja.¹⁶

Čim se je žito podražilo, so si peki pričeli prizadevati, da bi jim magistrat dovolil peči lažji kruh. Da bi presodil upravičenost takih zahtev, je dal magistrat večkrat napraviti preizkušnje stroškov pri peki kruha. Posebne komisije zastopnikov mestnega sveta in pekov so sestavile podroben obračun stroškov, upoštevajoč ceno za star pšenice, pristojbine za merjenje žita, prevozne stroške, stroške za mletje, pristojbine za kruharno, davke ter stroške za drva in sol. Tak obračun, napravljen v l. 1579, je pokazal, da so peki pri kruhu iz enega stara pšenice pri ceni 2 gld. 40 kr. zaslužili 25 kr. 3 den. Obračun iz l. 1627 kaže skoraj isti zaslužek, to je 25 kr., pri ceni 3 gld. 44 kr. za star pšenice. Pri prvem poizkusu je žemlja za 1 kr. tehtala 21, pri drugem pa 14 lotov.¹⁷

V časih, ko je bilo pomanjkanje žita, so peki imeli prednost pri nakupovanju. Tako je l. 1600 magistrat na prošnjo pekom dovolil, da smejo ob tedenskih tržnih dneh nakupovati do 11. ure pšenico sami pred vsemi drugimi meščani. Toda obenem je magistrat zagrozil, da jim bo žito zaplenjeno in bodo po potrebi še kaznovani, če se bo ugotovilo, da je eden ali drugi kupil pšenico za prekupčevanje in jo je prodajal naprej Italijanom.¹⁸

Čeprav je bila pekovska obrt stara, so se ljubljanski peki verjetno šele v 16. stoletju združili v ceh. Kdaj je bil ceh ustanovljen ni znano. Leta 1612 so se peki nasproti magistratu sklicevali na svoj cehovski red, ki ga je mesto potrdilo; zahtevali so, naj pri tem redu ostane in naj se jim ne nalagajo nova bremena. Najbrž je bil ta nastop odgovor na sklep mestnega sveta, naj peki ubogim ljudem zastonj pečejo kruh. Pozivu magistrata, naj mu predložijo potrjen cehovski red v izvirniku se peki sicer niso odzvali, vendar je ohranjenih več dokazov o obstoju in delovanju ceha. Iz leta 1627 je vloga "pekovske bratovščine" na magistrat, da se spremeni pred 48 leti predpisani krušni cenik, ker se je medtem povišala cena drv, soli in drugih živil ter so se povečale razne dajatve.

Nekatere listine v zvezi s to pekovsko vlogo, govore o "pekovskem cehu".¹⁹ Iz ohranjenih mestnih sejnih zapisnikov se vidi, da se je od l. 1635 naprej mestni svet večkrat ukvarjal s pekovskim cehom, ki je odklanjal sprejem novih članov. Tega leta se je pritožil pek, ki ga ceh ni hotel sprejeti in mu ni dovolil, da bi prodajal kruh v kruharni. V odgovor na to pritožbo so se peki sklicevali na svoja pravila in prosili magistrat, da jih štiti. Mestni svet je pekom zagrozil s kaznijo, če bi sprejel ceh novega člana brez vednosti magistrata, sklenil pa je, da morajo prosilca včlaniti v ceh. Ker ga vkljub temu niso sprejeli, dasi je bil prosilec ljubljanski meščan, jih je magistrat ukoril in je sklenil, da se morajo stari in novi cehovski mojstri podati v zapor na starotrška

vrata ter ne smejo tako dolgo zapustiti stolpa, dokler ceh prošilca ne sprejme in mu ne dovoli imeti vajenca in pomočnika. Pristojbina za sprejem, ki jo je prošilec že plačal cehu, pa zapade v korist mesta kot kazen zaradi nepokorščine. Prošnji, da bi jim kazen odpustili, mestni svet ni ugodil, ker so bili nepokorni in so žalili magistrat. Istočasno je peke še posebej kaznoval, ker so od drugega prošilca zahtevali previsoko sprejemno pristojbino. V drugem primeru istega leta, ko je ceh zavrnil sprejem novega mojstra, dasi je že pred enim letom postal meščan, je mestni svet zahteval, naj mu ceh v 8 dneh sporoči razloge za odklonitev, ker bo sicer magistrat uradoma ugodil prošnji za sprejem v ceh. Ko je prosila žena peka, ki je zagrešil zločin, naj se ji dovoli nadaljevanje pekovske obrti, ker pri zločinu ni bila soudeležena, niti ni zanj vedela, je magistrat naročil cehu, da ji mora dovoliti peko kruha.²⁰ Iz istega časa je še nekaj primerov, ko je magistrat naročal cehu, naj sprejme nove mojstre, medtem ko je l. 1659 dva pekovska pomočnika, ki sta prosila za obrtno dovoljenje, napotil na pekovski ceh. Prepustil je cehu, da odloči glede pomočnikov po svoji uvidenosti, ceh je namreč navajal kot razlog zavrnitve, da je v mestu že preveč pekov. Ker so se peki pritoževali, da pečejo tudi ženske bel kruh, ta pravica pa je bila pridržana le pekom, je magistrat dal dovoljenje, da se sme ženskam odvzeti bel kruh, če ga prodajajo na mestnem ozemlju.²¹

Vpliv ceha se je moral tedaj ojačiti. Ceh si je oskrbel tudi nova pravila, ki jih je magistrat odobril. 30. septembra 1660, cesarjevo odobritev so dobila 6. oktobra 1661. Z novimi pravili je bilo število mojstrov omejeno na 20; pravila so dobila določbo, da kadar kdo od obstoječega števila mojstrov umre, se dopolni njegovo mesto s pomočnikom, ki je za obrt vsestransko usposobljen in ima vse potrebne pogoje. Mojstrski sinovi so imeli prednost pri pridobitvi mojstrske pravice. Noben pek v mestni okolici ali kdo drug, ki ni bil član ceha, ni smel brez dovoljenja gosposke peči bel kruh ali žemlje. Ubožnim vdovam, pa čeprav niso bile izučene v pekarstvu, je bila po stari navadi dovoljena samo peka črnega ajdovega kruha. Izjeme so veljale le, če je bil kdo za peko belega kruha od ceha ali kako drugače posebej pooblaščen. Pravila so urejala tudi uporabo prostorov v kruharni, s katerimi je v prejšnjih časih razpolagal le magistrat. Če je bil v kruharni prostor tega ali onega mojstra nezaložen in se je to zavleklo čez 3 dni, je smel prazni prostor zavzeti brez zadržka drugojster dotlej, dokler se prejšnji ni zopet založil s kruhom.²²

Ko je imel nova pravila, je pekovski ceh z veliko vnemo preganjal vsako poseganje neupravičencev v pekovsko obrt. Leta 1673 se je ceh pritožil zoper meščane, ki so pekli kruh in niso bili včlanjeni v ceh.

Magistrat je sklenil, da morajo s peko kruha prenehati, zagrozil je z zaplembo kruha in z zaporom v stolpu. L. 1675 je mestni svet na pobudo pekov ponovno sprejel sklep zoper šušmarje v pekovski obrti. Mestnemu sodniku je naročil, naj da šušmarje zapreti, dokler ne plačajo denarne kazni, na katero so bili obsojeni, in ne dajo jamstva, da ne bodo kršili predpisov. L. 1697 je mestni svet, tudi na pritožbo pekov, naročil mestnemu sodniku, naj ukaže stražarjem ob mestnih vratih, da bolje pazijo na došle kmete in razne gostače, ki prinašajo v mesto kruh in žito, in ga v škodo mitnine, pristojbin za merjenje, kruharne ter v škodo vseh pekov prodajajo na komendskih tleh. Takim ljudem naj stražarji ob mestnih vratih blago zaplenijo in prinesejo na magistrat, da se razdeli.²³

Pekovski ceh je bil nekaj časa lastnik mlina na Selu, ki ga je pred cehom imel v lasti avguštinski samostan v Ljubljani. Mlin je bil prvotno na 5, pozneje na 10 kamnov. L. 1726 je pekovski ceh prodal mlin z različnimi pritiklinami in premičninami deželni stanovom za 3.200 goldinarjev nemške veljave.²⁴

Iz podatkov po davčnih knjigah o številčnem stanju pekov se vidi, da so po določbi pravil iz l. 1660 svoje število precej omejili. Medtem ko je njihovo število v sredi stoletja presegalo 20, leta 1640 jih je bilo 27, leta 1660 pa še 23, so ga v naslednjih desetletjih znižali večkrat precej pod v pravilih določeno število.²⁵ Ceh je ponovno odklanjal sprejem novih mojstrov in se je skliceval, da je v cehovskih pravilih določeno število že doseženo. Odklonjeni psosilci so se potem navadno pritožili magistratu, ki pa ni soglašal s cehovskim tolmačenjem števila mojstrov. Ceh je določbo ozko razlagal in menil, da je število doseženo, če je bilo v mestu 20 pekovskih mojstrov, magistrat pa je bil za širokosrčnejše tolmačenje. Najvišje določeno število je bilo po mnenju magistrata doseženo le, če je 20 mojstrov res opravljalo svojo obrt, peklo kruh in ga prodajalo v kruharni. Zato je vključ ugovorom ceha l. 1677 sklenil, da morajo prosilcu, ki je imel vse pogoje, dovoliti peko kruha in prodajo v kruharni, kjer so bili še prazni prostori.²⁶

V prilogah k mestnim knjigam dohodkov se nam je ohranilo nekaj podatkov o količini žita, ki so jo peki porabili letno za peko kruha. Kot je bilo že povedano, so peki in kruharice, ki so prodajali kruh, plačevali mestu določeno pristojbino za kruharno. Del teh pristojbin je šel v mestno blagajno in je izkazan med mestnimi dohodki. Priloge za leto 1596, 1644 in 1648 vsebujejo tedenske obračune pobranih pristojbin z imeni pekov, količinami žita v starih, od katerih so plačevali pristojbino, in zneske plačanih pristojbin. Kot se vidi iz teh prilog so morali

1. 1596 peki-obrtniki in kruharice plačevati enako pristojbino, ki je znašala 6 kr. od stara žita, medtem ko je znašala v l. 1644 in 1648 8 krajcarjev. Leta 1596 je bila pristojbina za kruharno obračunana od 5661 starov žita, leta 1644 od 7712 in leta 1648 pa od 7312 1/2 stara. Za l. 1644 sicer manjkajo obračuni devetih tednov, toda na podlagi podatkov o prejetih zneskih pristojbin se je dala izračunati količina žita, od katere so bile plačane pristojbine za kruharno.²⁷

V primeri s številom prebivalstva so bile količine žita kar znatne, saj je prišlo na prebivalca v vsakem primeru več kot en starletno. Potrošnja žita je bila gotovo višja, kot jo kažejo podatki o pristojbinah plačanih za kruharno. Ti podatki so bili že po svojem značaju kar najnižji, saj je vsak prodajalec kruha gledal, kako bi čim manj plačal. Tudi ni v pristojbinah za l. 1644 in 1648 zajeta prodaja kruha po kruharicah ter peka kruha v posameznih gospodinjstvih, ki je gotovo zavzemala vsaj manjši obseg. Saj so tudi posamezni meščani in drugi mestni prebivalci kupovali žito ali pa ga celo pridelovali in ga dajali v mletje; poleg žita za kruh, ki so ga pekli peki, so se trošile še precejšnje količine drugega žita.

O p o m b e

- 1 MALj, Cod. I/8-1551/52, fol. 161 in 162; I. Vrhovec, Die wohllöbl. landesfürstl. Hauptstadt Laibach, Laibach 1886, str. 72 sl.; V. Fabjančič, Knjiga sodnikov in županov I. del, fol. 240.
- 2 Dovoljenja kruharicam za peko kruha npr. MALj, Cod. I/10, fol. 183', Cod. I/12, fol. 24, Cod. I/22, fol. 141 sl. in Cod. I/31, fol. 107'.
- 3 MALj, Cod. I/10-1570, fol. 33 in 64.
- 4 MALJ, Cod. I/9-1568/69, fol. 80, 85', 91' sl., 97; Cod. I/10 - 1570 fol. 88, 104, 107.
- 5 MALj, Cod. I/16-1599, fol. 123' in 128.
- 6 MALj, Cod. I/20-1608, fol. 92.
- 7 MALj, Cod. XIII/15-1596, priloge k dohodkom kruharne.
- 8 MALj, Cod. XIII/61-1644, Cod. XIII/66-1648, priloge kruharne.
- 9 Gl. op. 7 in 8.

- 10 MALj, Cod. I/14-1593, fol. 4 sl., 64.
- 11 MALJ, Varia Mag. I. Mag. acta fasc. 2, fol. 37.
- 12 MALj. Cod. I/19-1605/06, fol. 165'.
- 13 MALj, Cod. I/28-1653, fol. 200'.
- 14 MALj, Cod. I/32-1662, fol. 67.
- 15 MALj, Cod. I/59-1713, fol. 46 sl.
- 16 AS, Vic. arhiv fasc. I-131.
- 17 MALj, Cod. I/15-1594, fol. 52' sl.; Cod. I/45-1677, fol. 159' sl.;
Varia Mag. I Mag. acta fasc. 2, fol. 29 sl. in 36; Vrhovec, n.o.m.
str. 262 sl.
- 18 MALj, Cod. I/17-1600, fol. 30.
- 19 MALj, Varia Mag. I Mag. acta fasc. 2, fol. 31 sl.
Cod. I/22-1612, fol. 144 sl.
- 20 MALj, Cod. I/25-1633/35, fol. 330' sl., 339, 347;
Cod. I/26-1636, fol. 20 sl., 59' sl., 62 sl., 66, 86', 112'.
- 21 MALj, Cod. I/30-1659, fol. 103; Cod. I/31-1660, fol. 107'.
- 22 Pravila cehovskega reda iz leta 1660 v prevodu dr. Rudolfa Andrejke
po originalu v arhivu nekdanjega pekovskega združenja mi je dal na
uporabo Alojzij Potočnik.
- 23 MALj, Cod. I/42-1673, fol. 37 in 118; Cod. I/44-1675, fol. 18 sl.;
Cod. I/51-1697, fol. 39'.
- 24 AS, Vic. arhiv fasc. I-15 in fasc. I-150.
- 25 MALj, Cod. XVII/1-81, davčne knjige od 1600 do 1700.
- 26 MALj, Cod. I/45-1677, fol. 121, 135, 144 sl., 159 sl., 170.
- 27 MALj, Cod. XIII/15, Cod. XIII/61 in Cod. XIII/65, priloge kruharne.

M e s a r j i

Preskrbovanje mesta z mesom ni bila le pravica mesarjev, ampak tudi njihova dolžnost. Magistrat se je ukvarjal z mesarji predvsem, ko je bilo treba določati cene mesa ali pa, ko je kaznoval mesarje, ki se niso držali predpisanega mesarskega reda. Zaradi tega se je ohranilo največ tistega, kar se je nanašalo na dolžnosti mesarjev proti mestu in prebivalstvu, manj o pravicah, ki so bile utelešene v mesarskem cehu. Ni znano, kaj vse so vsebovali privilegiji mesarskega ceha, glede katerih so mesarji l. 1636 trdili, da so stari že 600 let, saj, kakor se zdi, se niso ohranila niti cehovska pravila ljubljanskih mesarjev iz 17. stoletja.

Nakup za zakol potrebne živine je ljubljanskim mesarjem večkrat povzročal skrbi in težave. Na Kranjskem je ni bilo vedno dovolj in so jo morali ljubljanski mesarji nakupovati tudi v sosednih deželah. Včasih pa so jim na domačem trgu delali konkurenco tuji kupci.

L. 1568 je mestni svet pooblastil nekatere mesarje, da gredo preko Mure in v druge kraje kupovat vole za mesto, zapretil pa jim je s kaznijo 50 dukatov, če bi kupljene vole prodali drugam.¹ Okrog l. 1570 so se ljubljanski mesarji pritožili magistratu, da v krajih, kjer so tedaj običajno kupovali živino, kot Stični, Ortneku, Ribnici, Borovnici in Gamberku (pri Izlakah), ne morejo več dobiti ne drobnice ne goveje živine. Tudi več drugih gosposk je svojim podložnikom prepovedalo, da bi jim prodajali živino, ki kljub prepovedim gre v laške dežele kot štajerska in koroška. Magistrat naj izposluje pri deželnih stanovih, da bo nakupovanje živine v deželi prosto, prepove pa naj se goniti koroško in štajersko živino čez Kranjsko v Italijo. Tudi nakupovanje na Štajerskem, kjer so kupovali živino v celjski grofiji, Bistrici, Vitanju ob Pohorju, Mariboru, Lipnici in Stainzu, jim je bilo nekaj časa prepovedano. L. 1599 so se mesarji zopet pritoževali nad prekupčevalci in tihotapci, ki jim iz rok trgajo živino in jo tihotapijo iz dežele na Benečansko. Zlasti je bilo razvito tihotapstvo s koštruni v okolici Bleda, Bele peči, Dovjega in Bohinja.² Toda tudi mesarji se niso izogibali tihotapstva, če je bilo v njihovo korist. Po naročilu dvorne komore je deželni vicedom l. 1636 obvestil magistrat, da ljubljanski mesarji kupujejo vole z izgovorom, da so za mestne potrebe, v resnici pa jih ponoči tihotapijo na Laško in v Furlanijo. Taki tihotapci bodo kaznovani.³ Ko so se kranjski deželni stanovi zavzemali za omilitev prepovedi izvoza živine na Laško, dovoljen je bil izvoz iz dežele le na podlagi potrdil, da je živina namenjena za potrebe Trsta, Gorice in Reke, je bil magistrat pozvan, da pove svoje mnenje. Magistrat pa se s tedanjo prepovedjo ni strinjal, menil je, da je le pretveza, da se beneškim apaltator-

jem (trgovcem, ki so od vladarja dobili izključno pravico za nakup in izvoz) omogoči na račun podložnikov in v njihovo škodo nakup živine po polovični ceni. Ker pa bi mogla imeti brezpogojna ukinitev izvozne prepovedi svojo slabo stran, je mesto predlagalo, naj za izvoz v Trst, Gorico⁴ in Reko ostanejo potrdila, da je živina namenjena res navedenim mestom.

Nakupovanje živine izven dežele pa je bilo včasih zvezano z zapletljaji, ki so izvirali iz tedanjih trgovskih in pravnih običajev. Leta 1662 sta dva ljubljanska mesarja tožila magistratu tri druge, ker niso plačali svojih dolgov na Štajerskem in zaradi tega ne moreta iti tja nakupovati živino. Štajerski upniki bi jim namreč naprtili odgovornost za dolgove njihovih ljubljanskih tovarišev in bi jim mogli odvzeti živino, ki jo bi nakupili. Ljubljanska mesarja sta zato prosila magistrat, naj naroči mesarjem, da svoje dolgove poravnajo, sicer bosta od njih zahtevala povrnitev nastale škode.⁵

Če so se mesarji pritoževali zoper izvoz iz dežele ali pa so tožili nad drugimi težavami, ki so jih imeli pri nakupovanju živine, jim je to dostikrat služilo le kot pretveza, da so od magistrata zahtevali povišanje cen mesa. Magistrat je s posebnimi ceniki določal cene, večkrat je mestni svet določil ceno tudi le za posamezno vrsto mesa, po potrebi je s podrobnimi določili urejeval prodajo mesa. L. 1549 je kaznoval z zaporom v Špitalskem stolpu in z globo 10 dukatov mesarja, ki ni hotel stranki postreči s telečjim mesom. Sklenil je, da morajo mesarji vsakomur, bodisi revnemu, bodisi bogatemu, dati telečjega ali govejega mesa, kolikor bi hotel. Ne smejo pa prodati nobenemu tujcu celega teleta brez županovega dovoljenja.⁶ Pozneje enkrat je mestni svet sklenil, da se tudi meščanom ne sme prodajati celih telet brez vednosti župana ali pa mestnega sodnika. Namen teh prepovedi je bil, preprečiti izvoz iz mesta.⁷ Ko se je izvedelo, da sta mesarja klala in prodajala krave namesto volov, je magistrat sklenil, naj jih mestni sodnik kaznuje z dvema dukatoma v zlatu.⁸ Leta 1635 so bili poklicani pred mestni svet cehovski mojstri mesarjev in jim je bilo naročeno, da morajo po določeni ceni prodajati meso, brez drobovine. Smejo pa strankan, ki kupijo mesa za 15 do 20 funtov/^{dodati} veliko nogo ali glavo za 6 kr., manjšo nogo pa po 5 kr. Mesarji s tem sklepom niso bili zadovoljni, ponovno so ugovarjali, sklicevali so se na svoja 600 let stara pravila in prosili, da se jim dovoli prodajati z mesom tudi drobovino. Toda magistrat je ostal pri svojem sklepu, ker pa so mesarji le preveč pritiskali, jim je svetoval, naj se obrnejo do deželne gosposke.⁹ Iz l. 1593 je sklep, da morajo mesarji prodajati meso po teži, kot to določa mesarski red, ne pa na oko, kot so nekateri delali. Kdor se po tem ne bi ravnal, se mu bo prepovedalo opravljati obrt skozi tri leta. Ta sklep pa je menda bil v nekaj letih pozabljen, kajti l. 1599 je mestni svet ponovno naročal mesarjem pod grožnjo kazni zaplembe mesa, naj tudi telečje meso prodajajo po teži, verjetno so prodajali včasih še vedno le kar na oko.¹⁰

Iz 17. stoletja je ohranjenih več mesarskih redov s ceniki za razne vrste mesa kakor tudi količinami raznih dodatkov drobovine in drugih manjvrednih delov, ki so jih smeli mesarji dodajati kupljenim količinam mesa. Ti dodatki so bili mnogokrat vzrok sporov med mesarji in potrošniki. Mesarski red iz l. 1624 je za mesarje, ki so ga kršili določal za prvi prestopok kaznen enega dukata v zlatu, za drugi prestopok dveh dukatov, tretjič pa kaznujejo mesni nadzorniki po svoji uvidevnosti. Mesni red iz l. 1650 je poleg istih kazni za prestopke določal še kazni za tiste, ki bi sleparili pri teži mesa. Kazni so bile: libra za lot osleparjene teže, privezovanje na sramotilni križ in odvzem obrti. Kazen privezovanja na sramotilni križ je za nekaj časa najbrž že prišla iz navade ter je bila ponovno uvedena l. 1635. Tedaj je namreč mestni svet opozoril mesarje na neotesanost mesarskih pomočnikov in je sklenil zato pri mostu zopet postaviti križ. Proti koncu 17. stoletja je magistrat večkrat uporabil kazen privezovanja na križ. Leta 1697 je sklenil, da se vsi mesarji, ki so prodajali meso v navzkrižju s cenikom, privežejo v sobotah za štiri ure na sramotilni križ, prvi pride na vrsto cehovski mojster, potem pa vsako soboto zapovrstjo po en mesar. Leta 1699 je mestni svet zaradi predrzne nepokorščine zopet obsodil več mesarjev, da se po vrsti, začeniši s cehovskim mojstrom, postavijo za dve uri ob sramotilni križ.¹¹

Cehovska organizacija je mesarjem dajala priložnost za izkoriščanje potrošnikov, če so dovoljevale okoliščine ponudbe in povpraševanja si niso pomišljali izrabiti svoj monopolni položaj. V takih primerih je mesto mislilo na ukrepe, s katerimi bi monopol mesarjev zlomilo s povečanjem konkurence. Ko so mesarji l. 1667 zopet prodajali meso v navzkrižju z mesarskim redom, jih je magistrat pozval, naj se držijo predpisov. Zagrozil je, da bo v primeru njihove nepokornosti razglašeno v mestu in izven mesta, da sme vsak prignati v mesto živino, jo zaklati in prodajati meso na drobno.¹²

Iz sejnih zapisnikov mestnega sveta vidimo, da je moral magistrat pogosto določati cene mesa. Prvi podatki o ceni mesa so iz leta 1526, tedaj je bila določena cena za funt mesa od prvovrstnega vola na 1 krajcar. Leta 1575 se je zglasilo na magistratu 16 mesarjev, ki so prosili med drugim tudi, da se jim dovoli prodajati dobro meso po 2 kr. funt. Mestni svet je prošnjo mesarjev tedaj zavrnil in sklenil, da naj glede cene govejega mesa ostane pri starem ceniku. Mesni cenik iz l. 1624 je določil ceno za funt dobrega govejega mesa na 2 kr., toda drugi cenik iz julija istega leta je zvišal ceno na 2 kr., 1 den. Leta 1650 je znašala cena za funt istega mesa 2 kr. 2 den. Leta 1660 je magistrat dovolil mesarjem prodajati meso od 1 do 4 funta po 4 solde (2/3 kr.) in sicer kot stoji v zapisniku, "iz naklonjenosti magistrata do

svojih podložnih, vkljub temu, da je njihova kaznjiva upornost bolj znana kot njihova v tej stvari dolžna pokornost.¹¹ Tudi s cenikom iz leta 1691 je bila določena cena na 4 solde. Mestni svet je določal tudi cene drugih vrst mesa, telečjega, koštrunovega, kozličjega itd., vendar naj zadostujejo navedbe gornjih cen, da pokažejo tedanjo raven in gibanje mesnih cen v razdobju skoraj dveh stoletij. Leta 1697 je mestni svet sklenil, naj se mesni cenik natisne in razobesi pri mesnicah.¹³

Cene mesa niso ostale vedno skozi vse leto neizpremenjene, mnogokrat jih je bilo treba prilagoditi sezonskim spremembam v ceni živine. Tako so v sejnih zapisnikih primeri, ko je mestni svet na prošnjo mesarjev okrog velike noči začasno povišal ceno mesu, to povišanje je trajalo do binkošti, včasih pa do sv. Jakoba. Ko so mesarji l. 1699 že v mesecu februarju pritiskali na magistrat, da bi določil višje cene, jim je svetoval, naj potrpijo do velike noči, ko običajno prosijo za povišanje. Bila so pa tudi leta, ko je mestni svet prošnje mesarjev za povišanje cene zavračal, češ da za to ni upravičenega razloga, leta 1671 pa je ob zavrnitvi izjavil, da mu višje gosposke očitajo, da nima za mesarje pravega reda in se zato meso predrago prodaja.¹⁴

Mesarji pa se niso vedno zadovoljevali le s prošnjami, ko so hoteli doseči, da bi magistrat zvišal ceno mesa ali pa ugodil drugim zahtevam. Včasih so se sklepom mestnega sveta uprli in poskušali s stavkami ali pretnjo stavke izsiliti tisto, kar jim ni uspelo s prošnjami. V takih primerih so enostavno zaprli svoje mesnice in ustavili prodajo mesa. Toda tudi mestni svet je pokazal pri teh sporih svojo odločnost. Ko so l. 1575 prosili mesarji, da bi smeli zvišati ceno mesa, je mestni svet ostal neizprosen pri svojem sklepu, da povišanja ne dovoli. Dva mesarja sta nato v znak protesta odpovedala mesnici, magistrat jih je zato kaznoval z denarno kaznijo 50 dukatov v zlatu, drugim pa je pod globo 100 dukatov naročil, da morajo z delom nadaljevati, držati se mesnega reda in oskrbovati mesto z mesom.¹⁵ Leta 1651 je magistrat naročil mesarjem z grožnjo visokih kazni, da preskrbijo mesto z mesom za velikonočne praznike, iz tega se da sklepati, da so hoteli prenehati s prodajo. Tudi l. 1702, ko so sporočili magistratu, da jim ne bo mogoče preskrbeti mesta z dobrim mesom in so navajali draginjo in pomanjkanje krme kot razlog, je mestni svet odločil, da morajo mesarji zaenkrat prodajati meso po določeni ceni.¹⁶

Nadzorstvo nad mesarji so imeli posebni od mestnega sveta izbrani mesni nadzorniki. Leta 1524 je magistrat določil dva mesna nadzornika, v 17. stoletju so bili štirje nadzorniki. Mesni nadzorniki so imeli nalogo nadzirati, da so se mesarji držali mesnih redov in cenikov, verjetno pa so imeli tudi dolžnost, skrbeti za zdravstveno nadzorstvo. Po sklepu mestnega sveta iz leta 1653 je bilo mesarskemu cehu naročeno, da mesarji ne smejo pod kaznijo 20 zlatnikov zaklati nobene živine, ki je niso pregledali mesni nadzorniki.¹⁷

Ko je mestni svet l. 1618 razpravljajal o policijskem redu, se je moral ukvarjati tudi z raznimi pomanjkljivostmi pri mesarjih. Številne so bile pritožbe, da mesarji vsiljujejo kupcem preveč manjvrednih dodatkov kakor tudi, da nimajo do meščanskih žen nobenega respekta, jih ogovarjajo z neprimernimi besedami in jih pustijo predolgo čakati. Zato je mestni svet naročil mesarjem, naj se držijo mesnega reda, ki so ga pred kratkim spremenili in izboljšali mesni nadzorniki. Proti meščankam naj bodo ponižnejši in naj jih ne pustijo predolgo čakati. Magistrat pa hoče upoštevati tudi želje mesarjev, zato bo na prihodnjem zasedanju deželnih stanov predlagal, naj se podložnikom prepove prodajati živino Lahom in tihotapcem, ampak naj jo prodajajo mesarjem v mestu.¹⁸

Kot drugi obrtniki so mesarji preganjali vsako konkurenco, ki bi jim mogla škodovati. Svinjsko meso in slanino so prodajali tudi branjevci in prodajalci sira, leta 1599 pa so mesarji s pritožbo dosegli, da je magistrat sklenil prepovedati prodajo svinjskega mesa in slanine branjevcem in prodajalcem sira in zaščititi mesarje pred njihovo konkurenco, potem ko so mu naznanili cene, po katerih bi prodajali slanino in mast.¹⁹ Ko so mesarji iskali pri magistratu zaščito pred kmetško trgovino, je naročil mestnemu sodniku, naj se ob treh zaporednih tržnih dneh razglasi, da bo odvzeto meso kmetu ali tujemu mesarju, ki bi ga prinesel v mesto brez primerne potrdila. Leta 1635 je magistrat na zahtevo podal vicedomu svoje mnenje glede potrditve cechovskih privilegijev ljubljanskih mesarjev. Tedaj je priporočal, da se mesarji v mestu zaščitijo pred konkurenco, ki jim jo delajo tuji mesarji, mesarski pomočniki ter razni šušmarji, ki ne nosijo nobenih bremen. Te konkurente naj bi v okolišju ene milje okrog Ljubljane odpravili. V tej zadevi so bili zaslišani tudi zastopniki nekaterih okoliških gospodov, tako komenda nemškega viteškega reda, zakupnik Fužin in oskrbnik deželnih posestev na Kranjskem. Ti pa se niso strinjali z vsemi zahtevami mesarskega ceha, poudarjali so, da gledajo mesarji le na svoje koristi.

Prepovedi konkurence pa so najbrž ostale v pozabi, kajti l. 1636 je mestni svet zopet naročal mestnemu sodniku, naj ugodni prošnji mesarjev, ki so hoteli, naj preneha prodaja klobas in svinjskega mesa na trgu ter da se ustavi delo podeželskih mesarjev. S prodajo mesa so v Ljubljani večkrat šušmarili tudi podložniki župnika v Šmarju. Ljubljanski mesarji so si prizadevali, da bi župnik kot zemljiški gospod svojim podložnikom ustavil šušmarjenje v Ljubljani, toda tega niso dosegli.²⁰

Po sklepu mestnega sveta iz l. 1575 so morali mesarji kože, ki so jih imeli naprodaj, najprej ponuditi po primerni ceni ljubljanskim meščanom, šele če jih meščani niso kupili, so jih smeli prodati drugim osebam in tujcem.²¹

Ljubljanski mesarji so bili združeni v svojem cehu, ki je bil med najstarejšimi v Ljubljani. Leta 1465 jim je cesar Friderik III. podelil privilegij, da opravljajo mesarsko obrt z vsemi pravicami in navadami, kot so jih imeli mesarji v štajerskih mestih. Ta privilegij jim je bil ponovno potrjen; l. 1501 ga je potrdil cesar Maksimilijan, l. 1531 pa kralj Ferdinand.²² Zdi se pa, da ljubljanski mesarski ceh tedaj še ni imel svojih lastnih cehovskih pravil ter da jih je dobil šele leta 1674, ko jih je potrdil cesar Leopold I. Dopis notranjeavstrijske vlade v Gradcu, ki je leta 1706 obvestila vicedoma v Ljubljani, da je pravila potrdil Jožef I., se je skliceval le na Leopoldovo potrditev "starodavnih rokodelskih pravil in privilegijev". Najbrž so do tedaj, ker niso imeli lastnih cehovskih pravil, ljubljanski mesarji uporabljali za urejevanje svojih pravic in dolžnosti cehovska pravila mesarjev v Mariboru. To bi se moglo sklepati po nekem primeru iz l. 1659, ko je magistrat dovolil mesarjevi vdovi, da opravlja po moževi smrti mesarsko obrt. Mesarji so zoper to magistratno odločitev ugovarjali, češ da se s tem uvajajo neobičajne navade in so predložili v podkrepitev svojega ugovora pravila mariborskega mesarskega ceha, po katerih bi bila nična odobritev za opravljanje obrti, ki je bila izdana mesarjevi vdovi. Magistrat je sklicevanje na mariborska pravila zavrnil, ker niso bila v nobeni zvezi z ljubljanskimi in tudi niso bila potrjena od magistrata.²³

Mesarski ceh si je včasih lastil nad mesarji pravice, ki mu po mnenju članov niso pripadale. Ko je hotel ceh kaznovati mesarja in mu tudi odvzeti obrt, je magistrat na pritožbo prizadetega ukoril ceh in cehovskega mojstra zaradi takega večkratnega samovoljnega nastopanja in mu pod kaznijo prepovedal vsako vmešavanje.²⁴

V posesti mesarskega ceha so bile njive, ki so jih člani uživali po določenem vrstnem redu. L. 1658 se je pritožil pri magistratu mesarski mojster zoper sočlane ceha, češ da mu nočejo prepustiti njive, ki je postala prosta po smrti enega izmed mojstrov, čeprav je po cehovskem redu na vrsti. Mestni svet je tedaj prepustil reševanje tega spora mestnemu sodniku, kateremu je naročil, naj pritegne k razpravi še nekatere člane mestnega sveta.²⁵

Mesarski ceh je imel nekajkrat spore z okoliškimi mesarji. Po cehovskih pravilih bi se morali v ljubljanskem mesarskem cehu včlaniti tudi mesarji v okolišu do treh milj okrog Ljubljane. Ti pa so se članstva v cehu otepali, kajti članstvo jim je nalagalo bremena in dolžnosti, ki so jih sicer bili prosti. Ker pritožba pri deželnem glavarju ni imela uspeha, so se l. 1708 obrnili naravnost na vladarja. Cesar jim je dal prav, toda s tem jim ni bilo pomagano, kajti okoliški mesarji so se vkljub temu izogibali članstva v ljubljanskem cehu. L. 1728 je graška vlada obravnavala prošnjo mesarskega ceha, ki je hotel prisiliti okoliške

mesarje, da pristopijo v ceh in je naročila vicedomu, naj štiti ljubljanske mesarje v njihovih pravicah.²⁶

Meso so mesarji prodajali na mesarskih stojnicah, ki so pripadale mestu in deželnemu knezu. Večina mestnih mesarskih stojnic je bila na Gornjem mostu (poznejšem Čevljarskem mostu). Ker pa so mesarske stojnice na mostu preveč ovirale promet in tudi drugače ni bil to primeren prostor za prodajo mesa, je nadvojvoda Ferdinand, l. 1614 dovolil pobiranje mostnine v dvakratni višini pod pogojem, da se mesarske stojnice prestavijo iz mosta na drug primeren kraj.²⁷ To se je tudi zgodilo, na Gornjem mostu so mesarske stojnice podrli in napravili nove kramarske prodajalnice. Mesarske stojnice so bile prenešene k Špitalskim vratom. L. 1665 je magistrat postavil dve novi mesnici pred Križevniškimi vrati v Gradišču. Križevniški red je postavitvi teh mesarskih stojnic ugovarjal, verjetno se je bal, da ne bi zaradi teh mesnic bila prizadeta mesarska obrt na križevniškem zemljišču. Magistrat je vicedomu pojasnjeval, da stojnic ni postavil iz nasprotovanja križevniškemu redu, ampak ker v starih ni bilo dovolj prostora za večje število mesarjev.²⁸ Dve mesarski stojnici sta bili podložni meščanskemu špitalu.

Vicedomskemu uradu je bilo l. 1515 podložnih 9 mesarskih stojnic, tudi vicedomski urbar iz l. 1636 je izkazoval še isto število mesnic v Ljubljani, ki so mu bile podložne. S kupno pogodbo od 29. novembra 1725 je deželnoknežja komisija prodala mestu mesnice, vrtove, dvorce poleg Ljubljane in župnijski urad Kozarje. Po urbarju za nekdanj vicedomske nepremičnine iz l. 1726 je bilo tedaj le še 6 teh mesnic.²⁹

Tudi iz mestnih davčnih knjig se vidi, da so se mesarji po ukinitvi stojnic na Gornjem mostu, preselili iz Starega trga. L. 1610, torej preden so bile odpravljene stojnice na mostu, je živelo na Starem trgu 9 mesarjev, 3 so bili v Rožni ulici, 3 pred Vicedomskimi vrati, 2 pa v Šentjanževem predmestju. L. 1651 pa so bili na Starem trgu le še 3 mesarji, 1 je bil pred vicedomskimi vrati, 8 jih je bilo v Šentjanževem predmestju, 2 pa pred Samostanskimi vrati. Sedež mesarjev je tudi v naprej ostalo Šentjanževo predmestje, kjer jih je l. 1700 bilo tudi 8, pred Samostanskimi in Špitalskimi vrati je bil po 1, v Gradišču so bili 4, na Starem trgu pa le en sam; mesarji so se torej preselili v predmestja.³⁰

O p o m b e

- 1 MALj, Cod. I/9-1568/69, fol. 60'; V. Fabjančič, Knjiga sodnikov in županov I, fol. 263.
- 2 AS, Stanovski arhiv fasc. 8 a.
- 3 MALj, Cod. I/26-1636, fol. 265'.
- 4 MALj, Varia Mag. I Mag. acta fasc. 7, fol. 386 sl.
- 5 MALj, Cod. I/32-1662, fol. 63.
- 6 MALj, Cod. I/7-1548/49, fol. 91 sl.
- 7 MALj, Cod. I/9-1568/69, fol. 37.
- 8 MALj, Cod. I/12-1575, fol. 165.
- 9 MALj, Cod. I/25-1633/35, fol. 411' sl., 414; Cod. I/26-1636, fol. 61', 64'.
- 10 MALj, Cod. I/14-1593, fol. 23' sl.; Cod. I/16-1599, fol. 37 sl.; Fabjančič, n.o.m. II, fol. 334 sl.; I. Vrhovec, Ljubljanski meščanje v minulih stoletjih, Ljubljana 1886, str. 257.
- 11 AS, Vic. arhiv fasc. I-130 in 131; MALj, Varia Mag. I, Mag. acta fasc. 2, fol. 61 sl.; Cod. I/25-1633/35, fol. 411' sl.; Cod. I/51-1697, fol. 54', 63 sl., 79 sl.; Cod. I/52-1699, fol. 98 sl.; Vrhovec, n.o.m. str. 257 sl.
- 12 MALj, Cod. I/36-1667, fol. 73'.
- 13 MALj, Cod. I/1-1521/26, fol. 125'; Cod. I/12-1575, fol. 78; Cod. I/31-1660, fol. 58; Cod. I/51-1697, fol. 91'; Varia Mag. I Mag. acta fasc. 2, fol. 61 sl.; AS, Vic. arhiv fasc. I-130 in 131.
- 14 MALj, Cod. I/27-1651, fol. 79 sl., 137; Cod. I/28-1653, fol. 64'; Cod. I/29-1658, fol. 75; Cod. I/37-1668, fol. 61', 84; Cod. I/38-1669, fol. 72, 112; Cod. I/39-1670, fol. 45, 65; Cod. I/40-1671, fol. 40', 48', 78'; Cod. I/47-1687, fol. 32; Cod. I/52-1699, fol. 24.
- 15 MALj, Cod. I/12-1575, fol. 78.
- 16 MALj, Cod. I/27-1651, fol. 79 sl., Cod. I/54-1702, fol. 42' sl.
- 17 MALj, Cod. I/1-1521/26, fol. 94'; Cod. I/18-1601/02, fol. 170'; Cod. I/28-1653, fol. 146'.
- 18 MALj, Reg. I fasc. 12, fol. 64 sl.
- 19 MALj, Cod. I/16-1599, fol. 38 sl.

- 20 MALj, Cod. I/25-1633/35, fol. 289; Cod. I/26-1636, fol. 264 sl.; AS, Vic. arhiv fasc. I-150.
- 21 MALj, Cod. I/12-1575, fol. 192.
- 22 AS, Vic. arhiv fasc. I-150; listina objavljena: Fr. Zwitter, Starejša kranjska mesta in meščanstvo, Ljubljana 1929, str. 72; Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku X. zvezek, Ljubljana 1965, štev. 77.
- 23 MALj, Reg. I fasc. 22, fol. 673 sl.; Reg. I fasc. 150, fol. 119; Cod. I/30-1659, fol. 64.
- 24 MALj, Cod. I/28-1662, fol. 91 sl.
- 25 MALj, Cod. I/29-1658, fol. 55 sl.
- 26 AS, Vic. arhiv fasc. I-150.
- 27 AS, Vic. arhiv fasc. I-106 a; Vrhovec, n.o.m. str. 124, ter isti avtor, Die wohllöbl. landesfürstl. Hauptstadt Laibach, Laibach 1886, str. 131.
- 28 MALj, Cod. I/34-1665, fol. 188'.
- 29 AS, Vic. arhiv fasc. I-54, vicedomski urbarji; MALj, Zbirka listin, 1725, november 29; Cod. XVI/39 in 40.
- 30 MALj, Cod. XVII/3, 35 a, b, c, 81.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes the need for transparency and accountability in financial reporting.

2. The second part of the document outlines the various methods and techniques used to collect and analyze data. It highlights the importance of using reliable sources and ensuring the accuracy of the information gathered.

3. The third part of the document focuses on the interpretation and analysis of the collected data. It discusses the various statistical tools and techniques used to identify trends and patterns in the data.

4. The fourth part of the document discusses the importance of communicating the results of the analysis to the relevant stakeholders. It emphasizes the need for clear and concise reporting that provides actionable insights.

5. The fifth part of the document concludes by summarizing the key findings and recommendations. It stresses the importance of ongoing monitoring and evaluation to ensure the effectiveness of the implemented measures.

Vlado Valenčič

PREGLED LJUBLJANSKEGA OBRTNIŠTVA V 17. STOLETJU

Mestne davčne knjige, ki so za 17. stoletje ohranjene skoraj v celoti, vsebujejo podatke, iz katerih se more sestaviti pregled o številčnem stanju ljubljanske obrti in rokodelstva.¹ Tak pregled ni sicer popolnoma točen, kajti vpisi v davčnih knjigah so pogosto pomanjkljivi, poklici davčnih zavezancev niso vedno navedeni. Vendar dajejo tudi številčno nepopolni podatki sliko o raznovrstnosti tedanjih rokodelskih panog in o njihovem razvoju.

V naslednjih pregledih so obrtne in rokodelske panoge razdeljene po posameznih skupinah, ki naj bi zajele več ali manj sorodne obrti. Kot glavno merilo sorodnosti je služila tvarina, ki so posamezne rokodelske skupine obdelovale in predelovale. Zato tvorijo eno skupino obrti, ki so jim bile kovine glavni predmet obdelovanja in predelovanja, drugo skupino tvorijo obrti, ki so obdelovale kamen in kamenine, tretje lesne obrti itd. Dosledno se taka razdelitev ni dala izvesti, za nekatere obrti je bilo treba vzeti drugačna merila za njihovo sorodnost. Tako so nastale tudi skupine prehranjevalne in umetnostne obrti. Včasih je bilo značaj nekaterih obrti težje opredeliti, zlasti če so bile zelo samosvoje ali pa so bili predmeti obdelovanja različni, taki primeri so uvrščeni v skupine, ki se zde najbližje. Na ta način je n. pr. pozlatar uvrščen v skupino kovinskih obrti, čeprav je zlatil, kovine, les ali pa usnje. Preglednost bi trpe-la, če bi nastalo več skupin, ki bi vsebovale le malo število obrtnih panog in bi tudi te bile le maloštevilno zastopane. V pregledu so vsebovane vse obrtne panoge, ki so omenjene v davčnih knjigah; v isto panogo so združeni obrtniki, ki se navajajo pod različnimi nazivi, pripadajo pa istemu rokodelstvu (n. pr. Goldschmied, Goldarbeiter, Goldschlager so skupaj v panogi zlatarjev, Leinweber, Weber v panogi tkalcev, Färber, Schwarzfärber v panogi barvarjev in podobno). Ni pa bilo mogoče v pregledu upoštevati gostiln in vinotočev, ker so jih nekako do sedemdesetih let le izjemoma omenjali in so menda šele v zadnjih desetletjih 17. stoletja začeli redno navajati gostinsko obrt pri davčnem zavezancu, ki jo je opravljal.

Podatki se nanašajo na vsako deseto leto. V prvi ohranjeni davčni knjigi za l. 1600 je le malo davčnih zavezancev označenih po poklicu, podatki so preveč fragmentarni, zato niso vzeti v pregled. Ker pa se za l. 1650 niso ohranile davčne knjige za vso Ljubljano, manjka namreč knjiga za Stari trg, so v pregledu upoštevani podatki za l. 1651.

Kot se vidi iz tabel, se je število obrtnikov po davčnih knjigah v posameznih desetletjih zelo spreminjalo, enkrat je naraslo, drugič padlo, razlike so včasih tako znatne, da jih ni mogoče pripisati normalnemu razvoju, ampak jim je treba iskati vzroke tudi v načinu vodenja davčnih knjig in načinu obdavčenja. Tudi skupno število vseh v davčnih knjigah vpisanih davčnih zavezancev se je v nekaterih desetletjih zelo spreminjalo, naraščanju so sledila nazadovanja, številke ne pokažejo enotne smeri razvoja. Večje razlike se zopet opazijo pri številu oseb obdavčenih z obrtnim davkom, ki je bil uveden v dvajsetih letih 17. stoletja. Vendar pa marsikateremu davčnemu zavezancu, ki je bil označen kot obrtnik, ni bil predpisan obrtni davek. Pri posameznih je sicer naveden razlog oprostitve, n.pr. obrtnega davka je bil oproščen urar, ki je popravljaj uro na grajskem stolpu, ravno tako je bil oproščen dimnikar, ki je ometal dimnike v mestnih hišah. Tudi cenilci lesa so bili za svoje delo nagrajeni z oprostitvijo od obrtnega davka. Poleg nekaj takih primerov pa so številnejši tisti obrtniki, kjer ni naveden nikak razlog oprostitve.

Število vseh davčnih zavezancev, zavezancev obrtnega davka ter obrtnikov, ki niso plačevali obrtnega davka, pokaže naslednja tabela.

Leto:	<u>1610</u>	<u>1620</u>	<u>1630</u>	<u>1640</u>	<u>1651</u>	<u>1660</u>	<u>1670</u>	<u>1680</u>	<u>1690</u>	<u>1700</u>
Davčni zavezanci	534	515	524	681	697	673	652	711	774	685
Zavezanci obrtnega davka	-	-	345	401	413	370	307	371	431	303
Obrtniki brez obrtnega davka	-	-	3	18	26	11	16	16	12	25

Če se primerja skupno število obrtnikov s številom zavezancev obrtnega davka, se vidi, da se števila, izvzemši za l. 1651, gibljejo vzporedno; ko naraste število zavezancev obrtnega davka, naraste tudi število obrtnikov, ko pa število prvih pada, nazaduje tudi število drugih. Zato je verjetno, da nam število posameznih let kaže vsakokratno smer razvoja, četudi ne ustreza mogoče popolnoma pravemu številčnemu stanju. Zanimivo je tudi, da je delež davčnih zavezancev, ki so morali plačevati obrtni davek, v primeri vseh davčnih zavezancev nazadoval, l. 1630 je znašal skoraj 66%, l. 1660 blizu 55%, a l. 1700 pa komaj 44%. Pri podatkih za l. 1700 je treba upoštevati, da je bil za obrtni davek v davčni knjigi vpisan tkalski ceh kot skupni davčni zavezanec vseh tkalcev, medtem ko so bili v prejšnjih letih navedeni posamezni tkalci. Ker je bilo l. 1700, kot je mogoče sklepati po znesku obrtnega davka, 15 tkalcev, bi se torej moralo število zavezancev obrtnega davka temu primerno zvišati.

Obrtniki so tvorili dobro polovico zavezancev obrtnega davka. Od drugih je odpadlo največ na gostilne in vinotoče, ki pa so v davčnih knjigah prvotno le izjemoma kot taki označeni, ter na trgovce in kramarje. Poleg pravih obrti so bili podvrženi obrtnemu davku tudi razni drugi poklici kot n.pr. trobentači, goslači, piskači, merilci vina in so-li itd.

So pa še drugi razlogi, da mestne davčne knjige ne morejo dati popolnega pregleda o stanju obrtništva v tedanji Ljubljani. Mesto je izterjevalo obrtni davek le od oseb pod njegovo jurisdikcijo ne pa od obrtnikov, ki so bili podložni drugim gospostvom, n.pr. komendi nemškega viteškega reda, stolnemu kapitulju, škofiji itd. Mestne davčne knjige seveda ne vsebujejo obrtnikov, ki so bili podložni drugim gospostvom. Poleg obrtnikov, ki so imeli pravico opravljati obrt in so bili včlanjeni v cehih, so bili tudi še krojači in čevljarji v službi plemičev, višje duhovščine in samostanov, ti rokodelci so smeli delati le za potrebe svojih delodajalcev. Tudi ni manjkalo rokodelcev-šušmarjev, obrtnikov brez mojstrske pravice, ki so na skrivaj opravljali obrtniške posle in proti katerim je cehovsko rokodelstvo vodilo stalen boj. Obrt in rokodelstvo sta torej bila v mestu bolj razširjena, kot pa kažejo podatki mestnih davčnih knjig.

Seznam oseb iz l. 1706, ki so bile zavezane za plačevanje mesnega krajcarja, je izkazoval v Ljubljani 453 družinskih poglavarjev z obrtniškim ali rokodelskim poklicem, torej znatno več kot bi sodili po mestnih davčnih knjigah.² Seznam zavezancev mesnega krajcarja iz leta 1706 je bil pač sestavljen z drugega vidika. Zajeti je moral vsa gospodinjstva v mestu, ki naj bi plačevala mesni krajcar, zato so v njem opisani družinski poglavarji iz mestnih delov, ki so pripadali drugim gospostvom, n.pr. Krakovo, ki je bilo v celoti, in vse šentjanževo predmestje, ki je bilo delno pod križevniško komendo; isto je bilo z mestnimi deli pod drugimi gospostvi. V seznamu z l. 1706 so upoštevani tudi rokodelci, ki so bili v plemiških in drugih službah, s svojim poklicem so navedeni stari in bolni rokodelci, ki niso več opravljali obrti in niso bili zavezani, da plačujejo obrtni davek. Končno ni izključeno, da so bili v seznamu vpisani s poklicem razni rokodelci, ki so opravljali obrt kot šušmarji, ne da bi imeli mojstrsko pravico.

Tudi takrat, ko je mogoče primerjati število obrtnikov posamezne panoge po davčnih knjigah z drugimi podatki o isti obrtniški panogi, n.pr. s številom udeležencev na ljubljanskih letnih sejmih, se vidi, da podatki davčnih knjig večkrat zaostajajo za drugimi podatki. Po seznamih sejmarjev se je l. 1610 udeleževalo ljubljanskih sejmov do 8 domačih klobučarjev, 4 vrvarji, 7 jermenarjev in 8 krznarjev, medtem ko izkazuje davčna knjiga za isto leto le 5 klobučarjev in 1 vrvarja, število jermenarjev in krznarjev pa je v davčni knjigi isto kot število obiskovalcev sejmov.

Iz podatkov v mestnih davčnih knjigah si je tudi mogoče napraviti sliko, kako so bili pripadniki posameznih obrtnih panog naseljeni po raznih delih mesta in po predmestjih ter kako se je naselitev v 17. stoletju spreminjala.

Naselitev obrtnikov nikakor ni bila enakomerna na vsem ozemlju tedanje Ljubljane, ampak kakor so bili deli mesta, ki so bili za obrtnike v splošnem bolj privlačni kot drugi, tako so si pripadniki nekaterih obrtnih panog izbrali svoj prostor bolj ali manj združeni v posameznih mestnih in predmestnih delih. Na Starem trgu je bilo največ obrtnikov in so bile zastopane skoraj vse obrti. Toda nekatere obrtne panoge, ki so bile v začetku 17. stoletja še na Starem trgu, so se pozneje preselile drugam, tako je bilo n.pr. z mesarji, druge, n.pr. krznarji in vrvarji, pa so se tam v celoti zbrale. Na Mestnem in na Novem trgu je bilo le omejeno število obrtnih panog. L. 1610 je bilo v šentjanževem predmestju izkazanih 8 čevljarjev, l. 1700 pa niti eden. Tkalci, ki so bili prvotno v raznih mestnih delih, so se naseljevali proti koncu stoletja največ v Hrenovi ulici, kjer je za l. 1700 izkazan tudi sedež njihovega ceha. Rožna ulica je bila zelo priljubljena čevljarjem, v njej je l. 1700 prebivalo kar 5 pripadnikov tega rokodelstva. Kovači so opravljali svojo obrt v šentjanževem predmestju in pred vicedomskimi vrati, le redko zasledimo posameznega kovača tudi v kakšnem drugem predmestju.

Pregled števila obrtnikov

	<u>1610</u>	<u>1620</u>	<u>1630</u>	<u>1640</u>	<u>1651</u>	<u>1660</u>	<u>1670</u>	<u>1680</u>	<u>1690</u>	<u>1700</u>
Kovači	8	6	8	7	4	7	3	6	7	4
Umetni kovači	1			2	2	2	2		1	
Ključavničarji	5	3	4	6	5	5	1	4	5	4
Kleparji	1	1	3	2	1				1	
Nožarji	1		4	4	2	3	4	2		
Sabljarji		1	1	1	1	1				
Iglarji					1		1	3	4	
Ostrogarji	2	2	4	4	4	3	2	3	2	1
Šestilarji									1	
Kotlarji	2		2	2	2	1	1		1	1
Zvomarji	1			1	1					
Puškarji			1					2		3
Pasarji					2	1	2	1	4	2
Zlatarji	5	3	5	10	8	9	6	2	3	1
Kositrarji	2	1	2	2	1	1	2	4	2	2
Okleparji	1	1		1						
Urarji	1		1	1	1				2	1
Pozlatarji				2	3	1	2			
Kovinske obrti	30	18	35	45	38	34	26	27	33	19
Usnjarji		1		1	1	1	3	3		5
Irharji		1	1	1	1	2		2	1	
Izdelovalci kordovana				1	1		1			
Torbarji				4	4	4	1	2	2	2
Jermenarji	7	4	5	8	5	9	6	8	6	2
Sedlarji	4	4	3	4	4	4	2	3	5	2
Čevljarji	23	15	18	30	21	22	20	23	17	11
Krznarji	8	7	11	13	10	10	8	12	9	6
Rokavičarji										1
Knjigovezi			1		1		1	2	2	2
Usnjarske in kožarske obrti	42	32	39	62	48	52	42	55	42	31

	<u>1610</u>	<u>1620</u>	<u>1630</u>	<u>1640</u>	<u>1651</u>	<u>1660</u>	<u>1670</u>	<u>1680</u>	<u>1690</u>	<u>1700</u>
Tkalci	6		1	5	7	4	3	5	14	15
Suknarji				1						
Suknostrižci	1		1	1		2	1	1		
Barvarji	1		1	1	2	3	2	1	2	3
Tiskarji platna								2	1	
Krojači	19	12	14	17	14	16	10	22	27	13
Klobučarji	5	5	8	12	11	11	10	7	9	7
Trakarji		1	3		1	2	3	5	2	
Vrvarji	1	3	3	3	3	3	2	2	3	5
Nogavičarji								2		2
Pletilci				1	1					
Izdelovalci odëj							1		1	1
<hr/>										
Tekstilne in oblačilne obrti	33	21	31	41	39	41	32	47	59	46
<hr/>										
Stavbeniki									1	1
Zidarji	7	2	4	7	6					1
Kamnoseki	1		1			3	1	1	2	2
Lončarji	4	3	6	6	6	4	3	4	4	4
Steklarji	2	3	1	2	2	3	1			3
<hr/>										
Obrti za obdelavo kamna in kamenin	14	8	12	15	14	10	5	5	7	11
<hr/>										
Mizarji	5	4	6	5	6	6	3	9	11	8
Strugarji			1	1	2	2	1	1	3	
Tesarji	4	1	2	4	5	1	1	1	1	
Sodarji	5	8	4	4	2	2	3	5	6	5
Kolarji										1
Izdelovalci puški- nih kopit				2	4	2	2	2		
Izdelovalci orgelj							1	1		
<hr/>										
Lesne obrti	14	13	13	16	19	13	11	19	21	14
<hr/>										

	1610	1620	1630	1640	1651	1660	1670	1680	1690	1700
Glavnikarji									4	2
Izdelovalci gumbov								1	1	
Sitarji					1				1	
Strunarji									1	
Milarji					1					
Obrti za izdelovanje kosti, žime itd.					2			1	7	2
Peki	14	10	22	27	22	23	14	15	19	15
Mesarji	17	13	11	15	14	13	7	17	20	15
Medičarji	1					2	3	3	3	1
Pivovarji			1		1	1				
Prehranjevalne obrti	32	23	34	42	37	39	24	35	42	31
Kiparji				2	5	3	1	2	2	
Slikarji			2	5	6	2		3	3	
Rezbarji			1							
Umetnostne obrti			3	7	11	5	1	5	5	
Ranocelniki	1	2	1	4	3	2	3	3	4	3
Lekarnarji	1	1								
Brivci		1	3	1	1	2		1	1	
Zdravstvene in higienske obrti	2	4	4	5	4	4	3	4	5	3
Skupaj vseh obrtnikov	167	119	171	233	212	198	144	198	221	157

Razdelitev obrtnikov po mestnih delih

	Mestni trg	Šentjanžovo predmestje	Pred Špitalskimi vrati	Pred Samostanskimi vrati	Stari trg	Rožna ulica	Hrenova ulica	Pred Starotrškimi vrati	Novi trg	Pred Vice-domskimi vrati	Gradišče	Trnovo
1610												
Kovinske obrti	3	5			12	2	3		2	3		
Usnjarske in kožarske obrti	7	8			11	3	6		7			
Tekstilne in oblačilne obrti	5	3			9	4	4		4	3		1
Obrti za obdelavo kamna in kamenin	1	2		1	2	1	2		3	1		1
Lesne obrti				2	4	1	3			3		1
Prehranjevalne obrti	4	2	2		13	4	1		2	4		
Zdravstvene in higienske obrti					1				1			
	20	20	2	3	52	15	19		19	14		3
1651												
Kovinske obrti	8	3		1	17		3		4	2		
Usnjarske in kožarske obrti	3	6			15	7	6		6	3	1	1
Tekstilne in oblačilne obrti	7	4			11	2	8	1	4	1		1
Obrti za obdelavo kamna in kamenin		1	1		2	2	3	1	2	1		1
Lesne obrti	3	1		1	7	1	2	1	1	1	1	
Obrti za obdelovanje kosti, žime itd.	1	1										
Prehranjevalne obrti	6	13		2	9	1	2		1	2		1
Umetnostne obrti	4	1	1		2				2	1		
Zdravstvene in higienske obrti			1		2				1			
	32	30	3	4	65	13	24	3	21	11	2	4

	Mestni trg	Šen tjanžvevo predmestje	Pred Špitalskimi vrati	Pred Samostanskimi vrati	Stari trg	Rožna ulica	Hrenova ulica	Pred Starotrškimi vrati	Novi trg	Pred vicedomskimi vrati	Gradišče	Trnovo
1700												
Kovinske obrti	3	2	1		12					1		
Usnjarske in kožarske obrti	3	3		1	15	5			2	1		1
Tekstilne in oblačilne obrti	4	1		1	12	4	20		2	2		
Obrti za obdelavo kamna in kamenin	3	1		1	4	2						
Lesne obrti	4	2	1		2	1				4		
Obrti za obdelovanje kosti, žime itd.		1	1									
Prehranjevalne obrti	7	10	3	1	5					1	4	
Zdravstvene in higienske obrti	2				1							
	26	20	6	4	51	12	20		4	9	4	1

O p o m b e

1 MALj, Cod. XVII/1-81, davčne knjige od 1600 do 1700.

2 V. Valenčič, O gospodarski strukturi ljubljanskega prebivalstva v začetku XVIII. stoletja., Kronika V/1957, str. 8.

Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega, Razprave zv. 3,
Ljubljanska obrt od srednjega veka do začetka 18. stoletja (Zbornik
razprav).

Uredil Vlado Valenčič, izdal in založil Mestni arhiv ljubljanski,
Mestni trg 27, Ljubljana (zanj odgovoren Jože Žontar).

Tisk: Magistrat-tiskarna, Ljubljana, Adamič-Lundrovo nabrežje 2
december 1972